

УДК 347.78

РОЗВИТОК ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ТРУДОВИХ КОМУНІКАЦІЙ: МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Тахтарова Клавдія Анатоліївна, к.е.н., доцент кафедри управління персоналом і економіка праці Донецького Національного університету (Україна, м.Вінниця).

Takhtarova Claudia, Associate Professor of Management and Labour Economics, Donetsk National University (Ukraine, Vinnitsa).

Tahtarova K.A. The development of migration in the international labor communications: methodological aspect

The article analyzes the theoretical and methodological bases of formation of the international labor market, which essentially depends on labor migration, which in turn is determined by the situation on the domestic labor markets of exporting and importing countries of the workforce. Achievements STR, structural transformation of the global economy led to the emergence of new traits and characteristics of international labor migration, the transformation of the international labor market. International migration is enhanced in terms of economic relations in the world economy, the characteristic feature of which is the separation of the direct producers from the means of production, and the relationship of the uneven socio-economic development. Thus, international labor migration is one of the factors of the formation of an integrated world economic system, making them a powerful factor of economic development (migration provides the reallocation of labor to meet the needs of the most dynamically developing leads to the concentration of the economically active population in the major economic centers, allows you to master new areas and their natural resources, contributes to the well-being and growth of the professional level of employees).

The study phases of international labor migration, depending on etapizatsii of the world economy, classification of types of migration in the global economy it is concluded that at the current stage of the global economic system of international labor migration is a system of international economic relations that arise on the movement of labor between countries force to the most advantageous application abilities, its carriers, accompanied by the formation of optimum parameters of the global economic system.

Тахтарова К. А. Розвиток трудової міграції в системі міжнародних трудових комунікацій: методологічний аспект

У статті проаналізовано теоретико-методологічні основи формування міжнародного ринку праці, який суттєво залежить від трудової міграції, яка, в свою чергу, визначається ситуацією на внутрішніх ринках праці країн-експортерів і країн-імпортерів робочої сили. Досягнення НТР, структурні трансформації у світовій економіці зумовили появу нових рис і особливостей міжнародної трудової міграції, трансформацію міжнародного ринку праці. Міжнародна міграція посилюється за умов розвитку економічних зв'язків у світовому господарстві, характерною особливістю яких є відмежування безпосередніх виробників від засобів виробництва, взаємопов'язаність країн та нерівномірність їх соціально-економічного розвитку. Таким чином, міжнародна трудова міграція виступає одним із чинників становлення цілісної світогосподарської системи, виступаючи потужним чинником економічного розвитку (міграція забезпечує перерозподіл трудових ресурсів відповідно до потреб країн, що найбільш динамічно розвиваються, призводить до концентрації економічно активного населення в головних економічних центрах, дозволяє освоїти нові райони і їх природні ресурси, сприяє підвищенню матеріального добробуту та зростанню професійного рівня працівників).

В результаті дослідження етапів міжнародної трудової міграції в залежності від етапізації розвитку світової економіки, класифікації видів міграції населення у системі світової економіки зроблено висновок, що на сучасному етапі розвитку світової економічної системи *міжнародна трудова міграція* представляє собою систему міжнародних економічних відносин, що виникають з приводу міжкрайнового переміщення робочої сили з метою найбільш вигідного прикладання здатності до праці її носіїв, що супроводжується формуванням оптимальних параметрів розвитку світової економічної системи.

Тахтарова К.А. Развитие трудовой миграции в системе международных трудовых коммуникаций: методологический аспект

В статье проанализированы теоретико-методологические основы формирования международного рынка труда, который существенно зависит от трудовой миграции, которая, в свою очередь, определяется ситуацией на внутренних рынках труда стран-экспортеров и стран-импортеров рабочей силы. Достижения НТР, структурные трансформации в мировой экономике обусловили появление новых черт и особенностей международной трудовой миграции, трансформации международного рынка труда. Международная миграция усиливается в условиях развития экономических связей в мировом хозяйстве, характерной особенностью которых является отделение непосредственных производителей от средств производства, взаимосвязь стран и неравномерность их социально-экономического развития. Таким образом, международная трудовая миграция выступает одним из факторов становления целостной мирохозяйственной системы, выступая мощным фактором экономического развития (миграция обеспечивает перераспределение трудовых ресурсов в соответствии с потребностями стран, наиболее динамично развивающихся приводит к концентрации экономически активного населения в главных экономических центрах, позволяет освоить новые районы и их природные ресурсы, способствует повышению материального благосостояния и росту профессионального уровня работников).

В результате исследования этапов международной трудовой миграции в зависимости от этапизации развития мировой экономики, классификации видов миграции населения в системе мировой экономики сделан вывод, что на современном этапе развития мировой экономической системы международная трудовая миграция представляет собой систему международных экономических отношений, возникающих по поводу межстрановых перемещения рабочей силы с целью наиболее выгодного приложения способности к труду ее носителей, сопровождается формированием оптимальных параметров развития мировой экономической системы.

Постановка проблеми. Залежність міжнародного ринку праці від міжнародної трудової міграції.

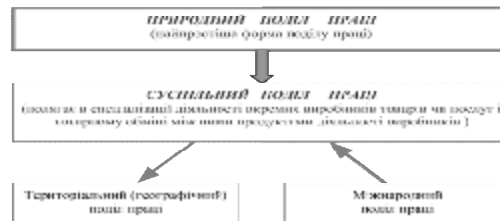
Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням проблеми міжнародної трудової міграції присвячено праці зарубіжних вчених Білсбороу, Х. Кларка, М. Піоре, А. Порта, О. Старка, Д. Масей, Л. Голдінг, М. Тодаро, Дж. Харіса та інших, а також вітчизняних науковців А. Колота, Л. Михайлової, І. Бузько, Е. Лібанової, Л. Лісогор, С. Калініної, І. Миценка, С. Пирожкова, А. Поручника, М. Флейчук та ін.

Мета статті: дослідження розвитку міжнародних міграційних процесів на світовому ринку праці. Сучасний етап розвитку міжнародного поділу праці супроводжується становленням системи міжнародних трудових комунікацій, основою розвитку якої виступають процеси міжнародної трудової міграції на світовому ринку праці, становлення якого, в свою чергу, є характерною ознакою сучасного етапу світогосподарського розвитку.

Міжнародний поділ праці – це спеціалізація кожної країни на виробництві певних товарів з метою задоволення як своїх потреб, так і потреб країн-партнерів (рис.1).

При цьому трудові міграції відбуваються відповідно до особливостей територіального та міжнародного поділу праці.

Територіальний поділ праці – спеціалізація окремих територій на виробництві певних товарів і послуг й виникнення товарного обміну між такими товарами та послугами, які в районах спеціалізації виробляються з порівняно меншими витратами. [1, с.41] Територіальний поділ праці пред'являє вимоги до галузевої структури зайнятості і відповідно – до кваліфікаційних вимог робочої сили за певними професіями і професійними групами.

Рис.1. Історичні форми поділу праці [1, с.41]

Міжнародний поділ праці – це найвищий ступінь розвитку суспільно-територіального поділу праці між країнами в рамках міжнародних трудових комунікацій, основою якого є економічно вигідна спеціалізація окремих країн і обмін випущеною продукцією визначеної кількості та якості, що базується на можливостях міжкраїнового використання робочої сили.

Основні тенденції розвитку міжнародного поділу праці (МПП), що визначають напрямки трудових міграційних потоків, зводяться до такого:

- у світовому господарстві зберігається і навіть поглиблюється розрив між промислово розвинутими країнами і країнами, що розвиваються. Основним в міжнародному поділі праці став внутрішньогалузевий поділ праці на основі предметної, а особливо подетальної та технологічної спеціалізації;
- внаслідок нерівномірності соціально-економічного розвитку спостерігаються зміни в розстановці сил в групі промислово розвинутих країн, насамперед між трьома основними центрами - США, Японією і Західною Європою, що викликає необхідність частоті перебудови в системі міжнародного поділу праці;
- змінився характер участі в системі міжнародного поділу праці постсоціалістичних країн, відбувається пошук шляхів їх включення до МПП на постійній основі;
- спостерігається зростання ролі ТНК у міжнародному економічному обміні та міжнародному поділі праці – ТНК контролюють майже половину світового промислового виробництва та світової торгівлі;
- відбувається посилення інтеграційних процесів, інтернаціоналізації господарської діяльності, в результаті чого спостерігається тенденція до об'єднання зусиль провідних країн для забезпечення колективного регулювання з метою нівелювання наслідків економічних потрясінь;
- найбільший вплив на міжнародний поділ праці справляють структурні кризи, дисбаланси в міжнародній торгівлі;
- зростає об'єктивна необхідність в докорінній перебудові міжнародного поділу праці та міжнародних економічних відносин в цілому, оскільки стихійний їх розвиток може призвести до непередбачених наслідків.

Трудова міграція населення – це сукупність усіх форм територіального переміщення населення, пов'язаного з трудовою діяльністю на території іншої країни, форма експорту й імпорту робочої сили. [4, с.131]

Міжнародна трудова міграція – це переміщення працездатного населення з одних країн в інші терміном більше ніж на один рік, пов'язане зі зміною місця проживання та роботи.

Типологію трудової міграції можна розглядати за такими ознаками: [3, с.110]

- 1) тривалістю – регулярна (поворотна), нерегулярна (безповоротна);
- 2) обмеженнями на проживання й роботу – контрактна та ділова;
- 3) юридичним статусом мігрантів – легальна й нелегальна;
- 4) рівнем кваліфікації – міграція кваліфікованої робочої сили й міграція некваліфікованої робочої сили.

Дещо ширшою є класифікація міжнародної трудової міграції, яку можна представити за такими ознаками:

- 1) за просторовими параметрами: а) *зовнішня міграція* – переміщення населення за межі своєї країни; б) *внутрішньоконтинентальна міграція* – переміщення населення в межах одного континенту (наприклад, переміщення робочої сили між країнами Європи); в) *міжконтинентальна міграція* – переміщення населення за межі континентів (наприклад, переміщення населення між Європою і Америкою);
- 2) за часовими параметрами: а) *сезонна (кочова) міграція* – виїзд робочої сили з однієї країни в іншу на певний період часу (наприклад, з Італії у Францію восени для збирання винограду) з поверненням на батьківщину; б) *тимчасова (поворотна) міграція* – виїзд населення з однієї країни в іншу на певний період часу, як правило, не більше одного року (наприклад, з України в Португалію для проведення будівельних робіт); в) *маятникова міграція* – періодичний або часто повторюваний виїзд населення з країни, де воно постійно проживає, на роботу в іншу, як правило, сусідню країну; вона характерна для населення прикордонних районів (наприклад, громадяни Польщі їздять працювати в прикордонні німецькі землі); г) *постійна (безповоротна) міграція* – виїзд населення в іншу країну на постійне проживання;
- 3) за характером організації міграційних потоків: а) *добровільна міграція* – непримусове переміщення робочої сили; б) *примусова міграція* – виселення громадян зі своєї країни на основі рішення судових організацій; в) *організована міграція* – переміщення населення згідно з національним законодавством (наприклад, за візовим режимом); г) нелегальна міграція – самовільне переміщення населення за межі своїх країн (наприклад, масове переселення албанців до Італії);
- 4) за професійним складом: а) *міграція робітників* (наприклад виїзд з України до Росії гірників для роботи на копальнях Якутії); б) *міграція фахівців* (наприклад, виїзд з країн СНД програмістів); в) *міграція представників гуманітарних професій* (наприклад, виїзд співаків, акторів та ін.);
- 5) за якісним складом: а) *міграція робочої сили низької кваліфікації* (наприклад, виїзд для виконання хатніх робіт у закордонних родинах); б) *міграція робочої сили високої кваліфікації* (наприклад, виїзд конструкторів з країн СНД); в) *міграція вчених або «відплив інтелекту»* (наприклад, виїзд вчених з України);
- б) за напрямками руху: а) *еміграція* – виїзд населення за межі батьківщини; б) *імміграція* – в'їзд іноземців в країну з метою проживання протягом визначеного терміну; в) *рееміграція* – повернення емігрантів на батьківщину.

Концептуальні основи міжнародної міграції робочої сили визначаються економічними теоріями, які досліджували дані процеси.

Теорія неокласичної економіки (Дж.Харіс, М.Тодаро) пояснює міграцію робочої сили економічною нерівністю між країнами, різницею у рівнях заробітної плати. Відповідно, робоча сила спрямовується у країни, де є можливість за тотожні трудові зусилля отримати більш високу винагороду. По мірі зменшення пропозиції робочої сили в країні еміграції та підвищення рівня економічного розвитку скорочується розрив порівняно з країною імміграції. У підсумку країна, що розвивається й сама може перетворитись на чистого імпортера робочої сили.

Теорія людського капіталу (Дж.Беккер, Х.Кларк) розглядає причини міграції на макрорівні. Якість індивідуальної робочої сили (людський капітал) є результатом інвестицій в освіту та здоров'я конкретної людини. Наслідком міграції може бути або розвиток, або

втрата людиною власного капіталу (залежно від співвідношення вигод та втрат – економічних, психологічних, моральних).

Нова економічна теорія міграції (О.Старк, Е.Тайлор) виходить з того, що рішення щодо міграції приймає не окрема особа, а сім'я в цілому. Метою міграції може бути не лише максимізація прибутку від трудової діяльності, а й скорочення ризиків, пов'язаних з недостатнім розвитком ринку праці на батьківщині. Економічний розвиток при цьому може посилювати міграційні процеси, адже він стимулює капіталовкладення в країни, що розвиваються.

Теорія суспільного капіталу (Д.Масей, Л.Голдінг) акцентує увагу на «суспільному капіталі» мігрантів – певних схемах інтеграції у ринок праці, включення у суспільне життя країни імміграції, що виробили перші емігранти, і до яких можуть звернутись нові емігранти. До суспільного капіталу також належать різноманітні державні, суспільні й комерційні інститути, що забезпечують посередницькі послуги у галузі трудової міграції між країнами, і полегшують трудовим мігрантам процес інтеграції у життя в нові країни.

Теорія економіки сімейної міграції враховує відмінність в оцінюванні наслідків міграції окремими членами родини. В результаті міграційну стратегію сім'ї визначає баланс економічних, соціальних та психологічних наслідків міжнародної міграції для кожного з членів домогосподарства.

Теорія подвійного ринку праці (М.Піоре, А.Порт) зосереджує увагу на змінах, що виникають на ринках робочої сили в процесі розвитку постіндустріальних тенденцій у промислово розвинутих країнах. Ринки праці розподіляються на два сегменти: I – забезпечує зайнятість висококваліфікованої робочої сили з промислово розвинених країн і високий рівень оплати праці; II – забезпечує зайнятість для робочої сили з низькою кваліфікацією, низьким рівнем оплати праці, низькою стабільністю зайнятості та відсутністю перспектив професійного зростання. Відповідно до даної теорії, другий сектор не приваблює національну робочу та призначається для зайнятості мігрантів.

Теорія міграційних систем (Р.Білсбороу, Д.Массі) є результатом спроби поєднати різні концепції, що пояснюють міжнародну міграцію робочої сили. Відповідно до даної теорії, міжнародні міграційні потоки зумовлюються широким спектром чинників. Наявність стійких міграційних потоків забезпечує формування міграційних систем, що охоплюють країни імміграції та еміграції, світову економіку в цілому.

Теорія міграційних мереж (Д.Массі) базується на явищі, що отримало назву «співтовариство мігрантів», яке охоплює колишніх, теперішніх та потенційних мігрантів, що проживають в обох країнах, родичів, товаришів, земляків. Наявність сталих мережених зв'язків забезпечує самовідтворення міграційних процесів. Як наслідок, міграційні потоки набувають внутрішньої інерції, що дозволяє відповідним суспільствам чинити спротив обмежувальній міграційній політиці.

Теорія технологічного розвитку (Дж. Саймон) звертає увагу на позитивні економічні та демографічні наслідки еміграції для приймаючої країни: результати праці емігрантів значно перебивають компенсацію, яку вони отримують, тому даний процес стимулює економічний розвиток.

Теорія притягування-відштовхування (Е.Лі) стверджує, що інтенсивність міграції залежить від привабливості країни, наявності перешкод, відстані між країнами – чинниками, що забезпечують тяжіння іммігрантів до цих країн. Активність еміграції визначається чинниками, що стимулюють потенційних мігрантів до пошуку місць працевлаштування в інших країнах, з урахуванням суб'єктивного сприйняття цих чинників потенційними мігрантами.

Теорія кумулятивної причинності (Дж.Саймон) наголошує на позитивних економічних та демографічних наслідках еміграції для приймаючої країни: результати праці емігрантів значно перебивають компенсацію, що вони отримують. Тому цей процес утворює кумулятивний ефект економічного розвитку.

На основі вищевикладеного можна зробити висновок, що на формування напрямків трудової міграції вплинули такі характерні тенденції сучасного етапу розвитку ринку праці, як інтернаціоналізація вимог до відтворення робочої сили, стандартизація умов та праці людей у різних країнах, демократизація трудових відносин, посилення соціальної зорієнтованості економіки, розвиток і вдосконалення особистості на основі загальнолюдських цінностей.

Вивчаючи кадри потенційної міжнародної трудової міграції, дослідники прийшли до висновку, що вони представлені в цілому більш молодими, професійно підготовленими, економічно активними, але соціально обділеними працівниками.

Одночасно, як свідчить практика, форми міжнародної трудової міграції постійно зазнають змін залежно від змін у міжнародному середовищі. Внаслідок цього наслідки міжнародної міграції не можуть бути однозначно позитивними чи негативними, превалювання тих чи інших буде залежати від конкретної соціально-економічної ситуації в країні (табл. 1).

Викладені в табл.1 наслідки належать до так званих «стандартних» ефектів. Крім них виділяють: *наслідки для державних фінансів в країні еміграції*. Втрати у зв'язку з відсутністю майбутніх податкових надходжень від мігрантів перевищують вигащ, що виникає в результаті скорочення державних витрат на них (блага та послуги, безпека та ін.). Найвними є чисті бюджетні втрати, оскільки мігранти, як правило, люди, які тільки отримали певну освіту за рахунок тих, хто сплачує податки. Одночасно для країни еміграції можливі і прибутки за рахунок переказів із-за кордону мігрантами для своїх родин; *наслідки для державних фінансів у країні імміграції*. Зростають витрати бюджету за рахунок виплат бідним, непрацюючим, громадським школам, органам правопорядку і т.і. Водночас зростають податки до бюджету за рахунок іммігрантів. Причому ці надходження до бюджету зазвичай перебивають витрати; *поточні ефекти імміграції (втрати)*: перенесення знань і досвіду з однієї країни в іншу; перенаселеність в країні, що приймає мігрантів; соціальні конфлікти.

Але головне – міжнародний ринок праці формує особливий тип універсальної та гнучкої робочої сили, сферою використання якої стає світове господарство. Ця робоча сила є носієм загальнолюдських норм життя і національних культур і традицій. Отже, розвиток міжнародного ринку робочої сили вносить суттєві зміни в існуючу практику трудових відносин. Формується новий тип міжнародного працівника, який може достатньо швидко пристосовуватись до вимог сучасного виробництва, легко пересуватись, бути достатньо гнучким у контактах з іншими групами працівників. Саме з цього типу працівників формується новий вид зайнятих у міжнародно орієнтованому виробництві, що під впливом певних економічних і політичних чинників продовжує безупинно розвиватись. [3, с.112]

Найбільш активно мігрують люди в працездатному віці, які мають досить високий рівень професійної кваліфікації. Через систему оподаткування і соціального страхування вони активно включаються в процес створення суспільних фондів у приймаючій країні, але мають обмежені права користування відповідними ресурсами. В той же час в країні походження вони зберігають права користування соціальними фондами, у створенні яких жодної участі не приймають.

Серед факторів, що стимулюють міжнародну міграцію робочої сили, необхідно виділити наявність надлишку робочої сили. Трудові міграції робочої сили, як внутрішні, так і зовнішні, змінюють якісні та кількісні характеристики робочої сили в країнах, виконуючи функції демографічного й демоекономічного інвесторів у країнах-реципієнтах і, навпаки, спричиняючи постаріння населення й погіршення якісного складу трудоворесурсного потенціалу в країнах-донорах.

Підсумовуючи вищезазначене, можна стверджувати, що досягнення НТР, структурні трансформації в економіці зумовили появу нових рис і особливостей трудової міграції, зумовлених включенням національних економік до системи *міжнародних трудових*

комунікації як системи взаємовідносин між суб'єктами ринків праці різних країн, що формуються під впливом інтернаціоналізації економічного розвитку, з приводу оптимального перерозподілу робочої сили на міжнародному ринку праці з метою створення конкурентних переваг національних економік.

Таблиця 1

Можливі соціально-економічні наслідки міжнародної міграції робочої сили [3, с.111]

Країна	НАСЛІДКИ	
	Позитивні	Негативні
Країна-експортер робочої сили	1) набуття працівником нової кваліфікації 2) скорочення дефіциту платіжного балансу 3) послаблення напруження на внутрішньому ринку праці 4) полегшення структурної й технологічної перебудови виробництва	1) втрата кваліфікованої робочої сили 2) посилення залежності від іноземного попиту не тільки на товари, а й на робочу силу 3) переорієнтація капітальних вкладень з освоєння виробничих ресурсів на споживання 4) зростання інфляції
Країна-імпортер робочої сили	1) сприяння вертикальній мобільності місцевих працівників 2) зниження вартості робочої сили, загальних витрат, пов'язаних зі скороченням чисельності робочої сили 3) гальмування зростання цін завдяки схильності іноземних працівників до заощаджень 4) підвищення якості робочої сили шляхом відбору більш молодих, кваліфікованих працівників	1) блокує впровадження трудозберігаючої технології 2) ускладнює ситуацію на внутрішньому ринку робочої сили 3) збільшуються витрати на утримання безробітних іноземців та їх сімей

Виділяють *внутрішні* (особливості економічного розвитку кожної окремої країни) й *зовнішні* (стан міжнародної економіки в цілому та економічні зв'язки між країнами) фактори міграції робочої сили. Вони пов'язані з рівнем економічного розвитку окремих країн, станом міжнародної економіки, рівнем розвитку економічних зв'язків. Вплив справляють політичні, військові, релігійні, національні, культурні, сімейні, та інші чинники, зокрема такі:

- нерівномірність процесу нагромадження капіталу в окремих країнах, що призводить до відносного перенаселення в одних країнах і браку робочої сили в інших;
- невідповідність структурних зрушень в економіці і структурі робочої сили певних країн, що призводить до структурного безробіття і, природно, до надлишку робочої сили певної кваліфікації в одних країнах та браку в інших;
- суттєва різниця в оплаті однорідної за кількісними і якісними показниками праці в різних країнах;
- тяжіння до реалізації за допомогою еміграції потреб в розвитку особистості;
- соціальні та етнічні причини міграції.

Вирішального ж значення набувають *економічні чинники*, пов'язані з масштабами, темпами й структурою нагромадження капіталу, впливом на ці процеси НТР. Вони визначаються співвідношенням і потребами у факторах виробництва, рівнем зайнятості, напрямком і інтенсивністю взаємного переміщення факторів праці й капіталу, змінами в структурі потреб і виробництва. [4, с.133-134]

Так, існує значна невідповідність між обсягом валового внутрішнього продукту у розрахунку на одну особу в Україні і державах Центральної та Західної Європи. Значно відстає Україна і за рівнем середньомісячної номінальної заробітної плати. Однак однозначно говорити про негативний вплив еміграції на економіку держави не можна. Міграція значною мірою впливає на формування й розвиток національних ринків праці, підтримання рівноваги між попитом і пропозицією робочої сили, інтеграцією ринків праці країн.

До певних позитивних результатів міжнародної трудової міграції належать такі: скорочення безробіття; можливість суттєвого покращення платіжного балансу країни за рахунок переказів частини заробітку на батьківщину. На початку ХХ ст. обсяг подібних

переказів обчислювався десятками мільярдів дол. США на рік; набуття навичок трудової діяльності в сучасній економіці; зростання культурного рівня. [4, с.133]

Міжнародна міграція робочої сили нині охоплює весь світ: як його розвинуту частину, так і менш розвинуту периферію. Це явище є однією з об'єктивних підстав становлення цілісної світогосподарської системи. [78, с.149] Виділяють 5 напрямків міжнародної міграції робочої сили: міграція з країн, що розвиваються, до промислово розвинутих країн; міграція в межах промислово розвинутих країн; міграція робочої сили між країнами, що розвиваються; міграція робочої сили з постсоціалістичних країн у промислово розвинуті країни; міграція наукових працівників, кваліфікованих фахівців з промислово розвинутих країн у країни, що розвиваються. [2, с.153]

Загалом міграція є найскладнішим для дослідження демоекономічним процесом. Його складність як об'єкта наукового пізнання зумовлена такими особливостями: небіологічною сутністю міграції: якщо народжуваність і смертність передбачають фізіологічні й соціально-економічні компоненти, і навіть в основі трудової активності лежить потяг до задоволення, насамперед, біологічних потреб організму, то фізіологічна потреба до зміни місця проживання у людини відсутня; багатократністю переміщень, що можуть здійснюватись індивідом протягом життя: народження та смерть є одиничними подіями, шлюб і розлучення також відбуваються нечасто, а місце проживання окремі особи змінюють за своє життя кілька десятків разів; специфікою міграцій як міжтериторіального процесу: якщо природне відтворення й соціальний рух являють собою саморозвиток окремо взятого населення, то міграція є проявом взаємовпливу двох територіально відокремлених географічних спільностей людей, адже кожний акт виїзду з одного регіону спричиняє вселення в інший, при цьому прибулі вносять в нову спільність риси демографічної поведінки і трудоактивних настанов, що поширені серед населення попереднього місця проживання; тристадійністю міграційного процесу: міграція як єдність і взаємодія трьох стадій – потенційної міграції, власне переселення та адаптації мігрантів на новому місці; широким набором чинників (часто взаємозалежних), під дією яких формуються напрямки й масштаби міграційних процесів, і практичною неможливістю розмежувати їх вплив; селективним характером міграційних процесів – підвищений ступінь участі в міграційному русі притаманний молодим, добре освіченим особам, які не перебувають у шлюбі, мають кращий стан здоров'я, певні особливості характеру (ініціативність, сміливість); різноманітністю взаємопов'язаних типів, видів і форм міграційних переміщень; проблематичністю обліку міграцій й отримання достовірної та вичерпної інформації щодо даного компонента демоекономічного розвитку, що значною мірою є наслідком вищевказаних особливостей. [3, с.121]

Для міжнародної міграції робочої сили характерні такі закономірності розвитку: переважання міграції робочої сили у загальному обсязі міграційних потоків; зростання демографічних факторів у розвитку міжнародної міграції робочої сили; розширення географії міжнародної міграції робочої сили; розширення масштабів міжнародної міграції робочої сили – збільшення кількості міграційних потоків робочої сили, розширення структури міграційних потоків (вчені, робітники, фахівці і т.д.); збільшення обсягів нелегальної міграції; збільшення частки висококваліфікованих фахівців у міграційних потоках; глобальний характер міжнародної міграції робочої сили – залучення до міграційних потоків більшості країн світового співтовариства; інтенсивний характер міжнародної міграції робочої сили – зростання кількості та швидкості міграції населення. [2, с.154]

Трудова міграція в системі міжнародних трудових комунікацій посилюється за умов розвитку економічних зв'язків, характерною особливістю яких є взаємопов'язаність країн та нерівномірність їх соціально-економічного розвитку. Таким чином, міжнародні трудові комунікації виступають одним з потужних чинників економічного розвитку національних економік (забезпечують перерозподіл трудових ресурсів відповідно до потреб країн, що найбільш динамічно розвиваються; призводять до концентрації економічно активного

населення в головних економічних центрах, що супроводжується набуттям відповідного досвіду; дозволяють освоїти нові райони і їх природні ресурси; сприяють підвищенню матеріального добробуту та зростанню професійного рівня працівників).

Список використаних джерел

1. Романчиков В.І., Романенко І.О. Міжнародні економічні відносини / В.І. Романчиков, І.О. Романенко . – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 256с.
2. Міжнародна економіка / А. П. Румянцев, Г.Н. Климко, В. В. Рокоча та ін.; за ред. А. П. Румянцева. – 3-тє вид., перероб і доп. – К.: Знання, 2006. – 479с.
3. Мазурок П.П., Одягайло Б.М. Глобальна економіка / П.П. Мазурок, Б.М.Одягайло, В.В. Кулішов, О.М. Сазонець. – Львів: «Магнолія 2006», 2009. – 208с.
4. Липов В.В. Міжнародна економіка: світова економіка та міжнародні економічні відносини. Модуль II. Міжнародні ринки та форми міжнародної економічної взаємодії / В. В. Липов. – К.: «Видавничий дім «Професіонал», 2008. – 368с.
5. [European Commission](http://ec.europa.eu) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu>
6. Государственные стратегии [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://gtmarket.ru/news/state>
7. Лига Новости [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://news.liga.net/>

References

1. Romanchykov V.I. and Romanenko I.O. (2008), International economic relations, Center of educational literature, Kyiv.
2. Rummyantsev A.P., Klymko H.N. and Rokocha V.V. (2006), International Economics in Rummyantseva A.P. (Ed), Knowledge, Kyiv.
3. Mazurok P.P., Odyahaylo B.M., Kulischov V.V. and Sazonets A.M.(2009), Global economy, Magnolia 2006, Lviv.
4. Lipov V.V. (2008), International economy: the world economy and international economic relations. Module II. International markets and forms of international economic cooperation, Publishing house "Professional", Kyiv.
5. [European Commission](http://ec.europa.eu), available at: <http://ec.europa.eu>
6. Government policies, available at: <http://gtmarket.ru/news/state>
7. Liga News, available at: <http://news.liga.net/>

Ключові слова: міграції; ринок праці; трудові міграційні потоки, робоча сила, трудова діяльність, безробіття, система міжнародних трудових комунікацій.

Ключевые слова: миграции; рынок труда; трудовые миграционные потоки, рабочая сила, трудовая деятельность, безработица, система международных трудовых коммуникаций.

Keywords: migration; the labor market; labor migration flows, labor force, employment, unemployment, international labor communication system.

Рецензент: Калініна С.П., д.е.н., професор, ДонНУ, м.Вінниця